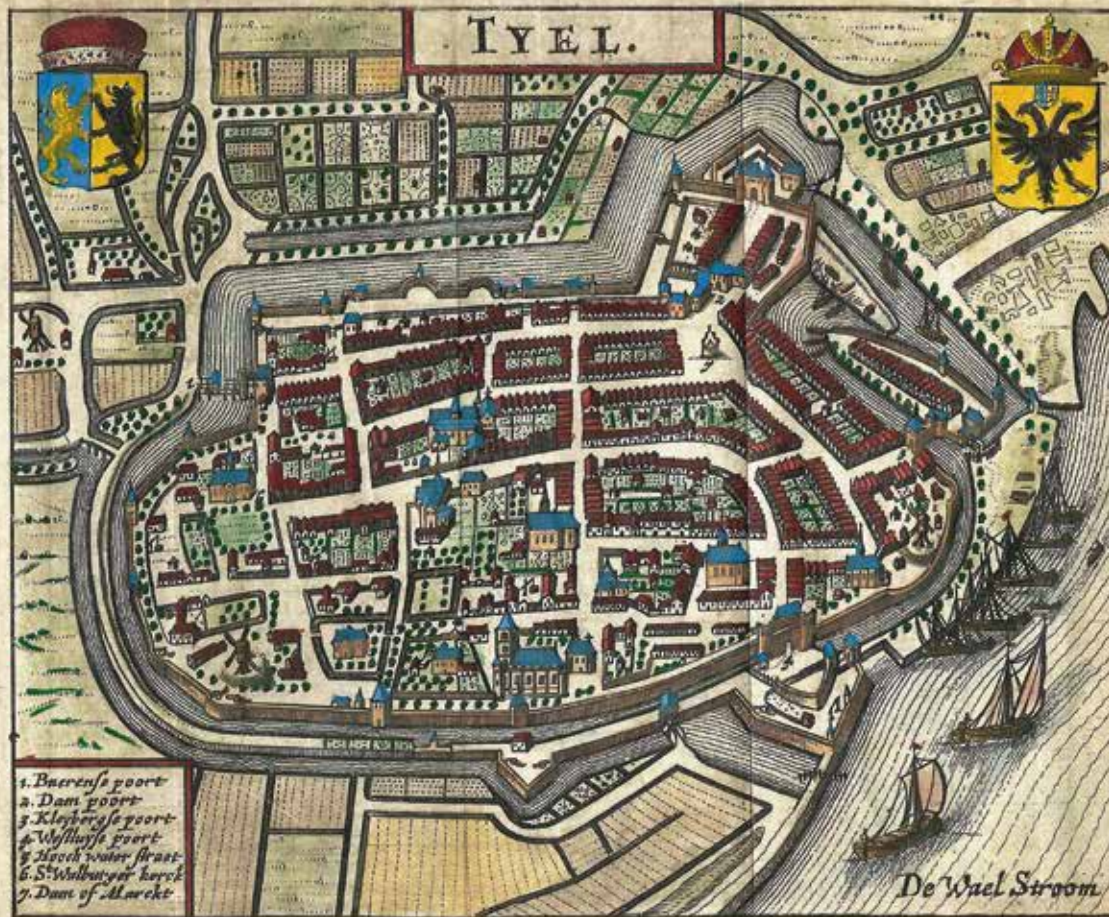

Tiel is één van de oudste steden van Nederland. Rond het jaar 800 was het nog een klein boerendorp. Maar 200 jaar later, rond het jaar 1000, was Tiel uitgegroeid tot een stad waar volop werd gehandeld.

Wat heel bijzonder is, is dat Tiel in die tijd tolrecht en een eigen munt had. Dat hadden maar weinig plaatsen. Archeologen vonden deze Tielse munten terug in Scandinavië en zelfs in Estland en Letland. In Tiel haalden én halen archeologen veel vondsten uit de grond die duiden op het rijke handelsverleden. Denk aan weegschalen, scheepsfragmenten en munten die buiten Tiel werden geslagen.

We noemen Tiel een Hanzestad. In de 12e eeuw ontstond de hanze of hanza. Dit was een samenwerkingsverband van steden en handelaren uit binnen- en buitenland. Door samen te werken, wilden de Hanzesteden de handel beschermen en vergroten. Ook uit de hanzetijd zijn vondsten uit de grond gehaald. Zoals muntgewichten. Deze gebruikten de handelaren vroeger om te bepalen hoeveel gouden munten wogen.

Wist je dat...

Hanze 'groep', 'schare' of 'gevolg' betekent? Het komt van het Oudhoogduitse 'Hansa'.

Visit Tiel HANZESTAD

VISITTIEL.NL

Waarom was de Hanze zo belangrijk voor Tiel?

Door samen te werken met andere steden kon Tiel zijn handelsbelangen beschermen, goedkoper werken en veiliger handelsproducten vervoeren. Dit waren voornamelijk granen, zout, hout, vis, dierenhuiden, wijn, bier en linnen.

Waterpoort

Welke steden werkten samen in de Hanze?

In het buitenland waren dat diverse steden in Noord-Duitsland en langs de Oostzee. In Nederland zijn er, naast Tiel, nog meer Hanzesteden: Arnhem, Deventer, Doesburg, Elburg, Groningen, Harderwijk, Hasselt, Hattum, Kampen, Maasbommel, Nijmegen, Oldenzaal, Ommen, Roermond, Stavoren, Venlo, Zaltbommel, Zutphen en Zwolle. Vanaf 1357 werden de Hanzevergaderingen (Hanze Tagungen) in Duitsland gehouden. Daar was Tiel in het begin ook bij. Tiel is tot in de 17e eeuw lid gebleven van de Hanze.

VISITTIEL.NL

Maartenskerk

Handelde Tiel ook met andere landen buiten de Hanze?

Jazeker! De Hanzesteden hadden ook contacten met Londen en enkele Spaanse steden. Veel Hanzesteden lagen aan een zee of rivier. Tiel ligt aan de Waal, dat een echte 'watersnelweg' was én nog steeds is. Het Koggeschip was een typisch schip dat werd gebruikt voor het vervoer van handelswaar. Voor veel schippers was het voordelig om onder de vlag van Tiel te varen, omdat de stad veel meer tolvrijheden had dan andere steden. Bovendien konden ze genieten van de vrijheden die de Hanzesteden onderling met elkaar hadden afgesproken.

Het Gotische Huis

Visit Tiel ONLINE

Hoe herken je een Hanzestad?

Naast hun ligging aan een rivier of zee, herken je een Hanzestad ook aan de bebouwing. Door de handel gingen de Hanzesteden bloeien; er kwamen meer mensen en meer geld. Dat zie je terug: stadsmuren, rijke koophuizen en opslagplaatsen voor goederen. Diverse bouwwerken zijn nog (gedeeltelijk) bewaard gebleven en erg mooi om te zien. Ook de namen van straten en pleinen herinneren nog aan de handelsgeschiedenis.

Bellevue

Kalverbos

Stadsmuur

Plein

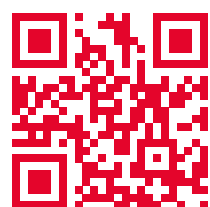
Ambtmanshuis

Hanzeroute door de binnenstad van Tiel

De Hanzeroute neemt je mee door de binnenstad van Tiel langs gebouwen en plekken die verwijzen naar de geschiedenis van Hanzestad Tiel.

VISITTIEL.NL

Je start- en eindpunt van deze route. Hier vind je (gratis) informatie om je bezoek aan Tiel en de Betuwe nog leuker en interessanter te maken. Zinder is het bruisende centrum van kunst en cultuur. Hierin huizen ook de bibliotheek en een café. Prinses Beatrix opende het gebouw op 26 oktober 2017. Wandel naar buiten (uitgang Rechtbankstraat). Links zie je al het eerste interessante punt: Bellevue (2). Natuurlijk aan de Waal (3), die een belangrijke rol speelde in Tiels boeiende Hanzeverleden.

In 1842 bouwde Johanna Geertrui Busink, de weduwe van koopman Gerrit Campagne, dit statige pand. Het was een ontmoetingsplaats voor schippers en handelaren. Zij legden hun schepen voor het pand aan. Dit maakte de plek tot een belangrijk industriegebied. Het pand is het enige oude, karakteristieke dijkhuis dat hier is overgebleven. Het is nog altijd een horecagelegenheid en een belangrijk oriëntatiepunt in het zicht vanaf de Waal op Tiel.

De Waal is elk jaargetijde mooi. Zie de boten voorbijvaren van en naar Rotterdam in het westen. Als je het voet-/fietsveer neemt, heb je vanaf de overkant bij het dorp Wamel een prachtig uitzicht op Tiel. Sinds de afdamming van de Linge in 1304 heeft de stad een prominente ligging aan de Waal. Schepen konden aanmeren aan de kades en havens. Hanzestad Tiel ligt aan de hoofdgeul, bij de buitenbocht. Hier is de rivier op zijn diepste. Dat was gunstig, want grote boten konden er makkelijk komen.

Tiel was ooit een stevig versterkte stad met poorten, grachten en stadsmuren. De stad was al voor 1286 omwamd en deze omwalling werd tussen 1497 en 1520 versterkt. Hierin waren vier stadspoorten opgenomen: de Westluidensepoort in het zuiden (20), de Kleibergsepoort aan de oostzijde, de Zandwijksepoort in de Voorstad (13) in het noord-oosten en de Burensche Poort in het noordwesten, vlakbij het Kalverbos (15). Hier, bij de Tolhuiswal, zie je het restant van de stadsmuur. Hij sluit aan op de Waterpoort (5).

De Waterpoort is gebouwd in 1647, maar was nooit een toegangspoor tot de haven. Hij diende als vervanging van de toenmalige Kleiberge Poort in de stadsmuur. Tot 1792 was er vlak voor de poort een gracht met brug. In de Tweede Wereldoorlog heeft Tiel zwaar geleden tijdens gevechten met de Duitsers en de geallieerden. Zo hebben de Duitsers in 1944 de Waterpoort opgeblazen om een blokkade voor de geallieerden te maken. De poort is herbouwd in 1979 en maakt nu onderdeel uit van het Filijpe en Streekmuseum (6).

Het museum gaat over de geschiedenis van Tiel en omgeving, waaronder de (industriële) geschiedenis van de stad en natuurlijk Flipse: het reclamemannetje van de beroemde jamfabriek De Betuwe die vroeger in Tiel stond. Je krijgt een interessante kijk op de geschiedenis van Tiel, waarvan handel een belangrijk deel uitmaakt. In het museum is ook het WOII Informatiecentrum Rivierengebied gevestigd.

Zie ook: www.streekmuseumtiel.nl.

In de Kleibergestraat was vroeger de wolmarkt. Tiel was in de 19e eeuw één van de belangrijkste plaatsen voor de handel in vee en agrarische gewassen. De 'beestenmarkt' verhuisde in 1836 van het Kalverbos (15) naar de Veemarkt, dat tegenover het Kalverbos aan de andere kant van de gracht ligt. Varkens en biggen werden op de Varkensmarkt (12) verhandeld en boter op het Plein (10). Graan (ver)kocht je op de Korenbeurs (18).

Dit prachtige laat-middeleeuwse Gotische pand is één van de oudste in zijn soort dat nog bestaat in Nederland. De onderpui is na de Tweede Wereldoorlog gebouwd. Dit huis geeft je een goede indruk van hoe Tiel er in de late

voor horeca-ondernemers. En met een plek vlakbij de haven konden de ondernemers de schippers goedkoop drank aanbieden. Ook nu is dit nog een horecaplein.

Op deze plek aan de oude haven van Tiel leverden de handelaren de verse vis vanaf de schepen direct aan op de markt. De oude visafslag is nog steeds zichtbaar.

Dit was tot 1646 de haven van de stad. Daarna werd het gedempt. Het bronzen beeld van een koggeschip (door Gerry van der Velden) herinnert aan het Hanzeverleden. Maar er zijn nog meer aanwijzingen. Zo liggen de huizen aan de ene kant van het plein iets hoger, omdat ze op een voormalig eiland staan, genaamd 'de Kleyberg'. Dit eiland behoorde niet tot de macht van de stad. Daarom hoefden de mensen geen heffingen te betalen. Dat was erg aantrekkelijk

Vroeger stond hier één van de stadspoorten van Tiel. Hier lag aan de Santwijckse Poortstraat en de Oude Haven aan de noordoostkant van de vesting. De poort dankt zijn naam aan het dorp Zandwijk (Santwich, Santwichj). Deze lag tegenover Tiel, op de rechteroever van de Linge. Misschien was er wel vijandigheid tussen Tiel en Zandwijk. Een groep Zandwijkers viel Tiel namelijk aan. Daarna liet Tiel de Voorstad bouwen, die werd afgesloten met de Zandwijkse Poort. Ook tijdens de Tachtigjarige Oorlog van 1568 tot 1648 deed de poort goed dienst; Zandwijk bleef katholiek (destijds de

Dit prachtige, kleine park heeft een zeer rijke geschiedenis. Hier stonden ruim 600 jaar het klooster en de kerk van Sint-Walburg. Graaf Walter van Teisterbant stichtte deze kerk rond het jaar 916. In 950 kwamen kerk en klooster in het bezit van bisschop Balderik van

Hier stonden in de 10e, 11e en 12e eeuw grote pakhuizen vol opgestapelde handelswaar. De Linge liep toen langs de Westluidensestraat, even verderop. De pakhuizen stonden dus vlakbij de Linge. De Koornmarkt eindigt bij

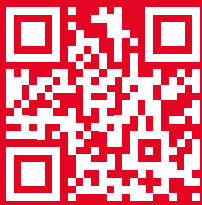
Dit is misschien wel het mooiste plein van Tiel. Beide pleinvanwanden worden versierd met galeries van ionische zuilen van de oude Korenbeurs (1849). Dit was de marktplaats waar de zakken dragers de zakken met koren voor de verkoop naartoe brachten. Het gebouw dat nu café De Beurs is, is het oude beursgebouw naar een ontwerp van A. Harte van J. Grotele. Nu is het Korenbeursplein een gezellig horecaplein.

De Maartenskerk is gebouwd rond het jaar 900. Hierna is de kerk vaak uitgebreid en gerestoreerd. In de 15e eeuw was de kerk op zijn grootst qua omvang. Dit kun je nog aflezen aan de huidige bestrating. De protestanten gingen de kerk in 1578 gebruiken nadat alle altaren waren verwijderd. De Maartenskerk was de grootste van de stad en werd daarom ook wel de Grote Kerk genoemd.

We denken dat de stad dichtbij het Bleekveld is ontstaan. Een bleekveld was een kortgemaaid grasveld waarop mensen hun gewassen linnengoed uitspreidden om het te laten bleken door de zon. Er zijn allerlei vondsten gedaan van meer dan 1000 jaar oud. Een deel daarvan is te zien in het Flipse en Streekmuseum. Bij de boven de ondergrondse parkeergarage zijn resten gevonden van de oude stadsmuur uit de 15e eeuw. Ze maakten deel uit van de Westluidense Poort. Die bevond zich in de middeleeuwen aan de zuidkant van de oude binnenstad. Boven de parkeergarage is nu Vlindertuin de Zindering waar je een deel van de oude stadsmuur vindt. Evenals bij punt 21 op de kaart.

Dat was je wandeling!

Meer leuke dingen doen in en om Tiel? Kijk op visittiel.nl

VISITTEL.NL